

Gyermekéveimből

Apró örömök és nagy szomorúságok árnyékában születtem. Életünk egyhangú volt, mint a táj, amelyet szülőföldünknek mondtunk. Síkság, ahol az aprócska vakondtúrás vagy szélhordta halom is égreszökő hegynek látszik és elnyelő szakadéknak a sekély kis gödör. Halmok és gödrök. Apró örömök és nagy bánatok: titeket idézlek most, hogy megmutassam az egyszerű emberek életét. Ritka ünnepek és sanyarú hétköznapok: jöjjetek elem hosszú-hosszú sorban és tegyetek tanúságot a dolgozók igazáról.

Nyáron szombat volt az ünnepünk. Bátyáim már napszálla előtt hazajöttek a tanyák közül, aratásból, eséplésből. Ilyenkor együtt volt az egész család. Ó, mennyivel más volt ez az együtt-lét, mint a farkaskergető téli napok munkátlan, kényszerű összeczártsága, mikor anyámat és testvéreimet szinte óránként csúnya veszekedésekkel ugrasztotta egymásnak a kenyértelen szűkösség. Most munkából jöttek és naptól barna bőrükbe ivódva hozták a kenyeret ígérő kalászosok füledt szagát.

Reggel már korán fölkelünk. Anyám kivitt néhány tojást a piacra, hogy vásárolni tudjon a vacsorához. Ha kevés volt az összegyűjtött tojás, egész délelőtt az ól ajtaját lestem, hogy mikor bújik elő hangos kotkodácsolással valamelyik tyúk. A kipotytyantott tojással azon melegen szaladtam a boltba, hogy néhány deka sót vagy cukrot hozzak, mert mindig hiányzott valami.

Anyám már kora délután nekilátott a vacsorakészítésnek. Lepényt vagy rétest sütött, hogy ünnepi éték várja a munkából hazatérőket.

Napszálla felé megállt házunk előtt a munkásokat hozó koci. Énekelve jöttek, vidáman és kalapjukat lengették, akár a berűgött lakodalmas vendégek. Talán az egynapos szabadság örömetől részegedtek meg. Az egész házor kitódult az ajtóik elé, mert minden házban vártak valakit. Szegény munkásemberek laktak arrafelé mind.

— Enni szeretnénk — mondták a bátyáim, hogy lerakták a szerszámokat, meg a kenyereszsákokat. Az étel már asztalra téve. párologva várta őket, de ezt mindig elmondták: enni szeretnénk. Ez volt a köszönésük.

Kezükről, areukról lemosták a rátapadt rengeteg port és az asztalhoz ültek. Én már előbb jóllaktam, hát csak a földre kuporodva néztem őket, hogy inas, barna kezükben hogy súlyosodik a zsírosan csillogó tészta.

Az udvaron, a sárból rakott katlanon már hatalmas üstben melegedett a víz, mosakodáshoz. Azt mindig vacsora után szokták. Közben megjött Veréb Jani bácsi is a szomszédból és falábával végigkopogott a téglás pitvaron. Így szombaton este mindig át szokott jönni, kicsit elbeszélgetni a bátyáimmal. Anyám megkínálta a süttővel, úgy is ritkán, mások jóvoltából jut csak ilyesmirehöz szegény.

— Nem való az ilyen haszon nélkül való embernek — mentegődözött mindig. — Vesse szomszédasszony inkább a kutyának. Az is többet használ, mint én, a féllábammal...

Mindig így szabódott, de azért mindig elfogadta és saját nyomorúságán elérzékenyülve, kikönnyesedett szemekkel majszolta a ritka csemegét.

Anyám is mindig egyféleképpen vigasztalta:

— Maga legalább visszajött, ha féllábbal is. Nem úgy, mint az én szegény apjukom . . .

Persze, nem mindig társalogtak egymással ilyen szépen, jó-ságosan. Néha, mikor Jani bácsiék csirkéje átbújít a két udvart elválasztó, rozszant kerítésen és kikaparta a veteményünket, csunyan összeszólalkoztak. Anyám ilyenkor azzal fenyegette, hogy elüti a másik lábát is, ha nem vigyáz a jószágukra. De most ünnep volt, kenyeret ígérő, dolgos hét vége és a szavak is ünnepi gúnyába bújtak.

Veréb Jani bácsit a becsületos nevének tulajdonképpen Hatala Jánosnak hívták. Féllábát a háborúban hagyta. Úgy mesélték, hogy hónapokon át a feleségével se váltott egy szót se. Semmit nem dolgozott, még a ház körül se, csak ült, ült és nézett maga elé mereven. Egy reggel azután, ahogy kiszállt az ágyból: faláb nélkül, ingben-gatyában, féllábon ugrálva kisántikált az uccára és nagy nevetések között bekiabált minden udvarra:

— Veréb lettem . . . nézzék csak . . . veréb lettem . . .

Akkor elvitték a bolondok házába.

Pár év múlva hazajött, gyógyultan, de — a Veréb név örökrajta maradt. Mi, gyerekek, már csak így ismertük: Veréb Jani bácsi.

Most, hogy megette a lepényt, cigarettát kért Feri bátyámtól. Rágyújtott és kéjesre torzult képpel fújta a keserű füstöt.

Vacsora után kimentünk mindnyájan az udvarra és körülültük a katlant. Csöndesek voltak a nyári esték és fejünk fölött halkán suttozott a bólogató akác. Anyám ide-oda szaladgált: rakott a tűzre, tiszta ruhákat hozott ki, teknőt készített elő. Ahogy néha rávetődtek a vörösen fellobbanó lángok, olyan volt, mint a fény körül szédülten bukdácsoló, kopott szárnyú kis pillangó.

Jani bácsi kötelességének tartotta, hogy meghálálja anyám vendégszeretetét, hát dicső szónoklatba kezdett az apámról, bátyáimhoz intézve a rengetegszer elmondott szavakat:

— Milyen derék ember volt szegény megboldogult! Hogy tudott az dolgozni! Nem hiába: szerették is a gazdái. Tudom, egyszer együtt arattunk. Béreséknél. Próbáltuk, hogy melyikünk bírja jobban. Három renden keresztül hajtottuk egymást. Egyikünk se tudta elhagyni a másikat. A többiek messze elmaradtak . . .

Bátyáim szótlánul hallgatták. Nem voltak beszédesek, meg kívülről tudták már az egész legendát.

Anyám közben kiürítette a zsákjukat. A darab száraz kenyerek mellett néhány cső tejes kukoricát is talált, amit a tanyák közül hoztak magukkal. Mindgyárt nyásrat faragtam, ráhúztam és a parázsnál sütöttem. Jóleső örömmel hallgattam, hogy hatalmas durrogással repedeztek az érettebb szemek és a közeli életre gondolva, összefutott számban a nyál.

— Hallottátok? — hajolt a bátyáimhoz óvatos suttozással Veréb Jani bácsi. Közben még lopva körül is nézett, nehogy va-

laki illetéktelen kihallgassa a titkot. — Azt mondják, jönnek a románok. Újra kezdődik a háború. Visznek benneteket is... Még majd oda maradtok, mint szegény apátok...

Ezt is elmondta minden alkalommal, ugyanilyen titokzatos-sággal. Az enyéim nem is ütköztek meg ezen. Általában a körülöttem élő emberek mindig ismételték, mikép egész életük se volt más, mint egyforma napjaik szakadatlan ismétlése.

Hogy bátyáim nem feleltek. Jani bácsi még megkérdezte:

— Hogy' fizet holdja?

Ezt már a gabonára értette, hogy mennyi terem.

Azután nemsokára elköszönt és elment. A csöndes estében még az uccáról is visszahallottuk a suta faláb biccenő koppanásait, mintha így taktusozott volna: ve-réb... ve-réb...

Bátyáim megmosakodtak, tisztát vettek és lefeküdtek, nyugosztani egész héten eltörődött testüket. Rövid az éjszaka és holnap délután újra előáll a kocsi, hogy vigye őket az új hét nehéz robotja elé.

Anyámmal, a mozgalmas nap izgalmaitól újra éhezve, elmajszolgattuk még a sült kukoricát és egy-egy darab tésztát. Míg evett, messzire nézett és két falat között kicsúszott belőle egy megelégedett sóhajtás:

— Az idén talán megkeresik a kenyérnek valót. Elég szépen fizet a búza, mondja Mihály...

Eszegettünk és hallgattunk. Csend volt, már a lombok is aludtak és köztük a fészekre lelt madarak, csak valahol a szomszéd fán kurrogott esőt jövendőlőn egy leveli béka. A nyári este öléből ezernyi illat tódult felénk és szédítő magasságban, ünnepiesen ceremóniáztak a csillagok. A megpihenés órái voltak ezek. A szélesre tárt konyhaajtón kiszűrődött a bátyáim jóízű, egyenletes szuszogása.

— Fáradtak lehetnek szegények — mondta anyám végtelen jósággal, mintha a hangjával akarná őket megsimogatni.

Egyszerre csak kifordult a szájából a falat és utána a csendes sírás.

— Szegény apátok hogy ezt nem érhettem meg...

Keservesen sírdogált. Pedig határozottan tudtam, hogy boldog, megelégedett napjai kevesének egyike ez a mostani, mert talán lesz elegendő kenyér. Akkor az anyám sírásából éreztem meg először, hogy nekünk még az örömünk se lehet tiszta, háborítatlan, mert sötét karjaival fölöttünk hadonászik valami kegyetlen ellenség...

★

Nyáron, mikor szünetelt az iskola, az volt a dolgom, hogy legeltettem kisszámú jószágainkat. Anyámnak szenvedélye volt a jószágnevelés. Tágas udvarunkon mindig szaladgált néhány káráló tyúk, gágogó liba és legalább egy malac, ha akkora is, mint az öklöm. Sokszor nem tudott nekik enni adni, mert elfogyott minden elegendés és pénzünk se volt. Ilyenkor sirva hallgatta éhes könyörgésüket és megfogadta, hogy soha többé nem tart belőlük egy darabot se. Persze a fogadalom csak keserű szó maradt.

Tavasszal, nyáron még csak könnyű volt őket ellátni. A faluszéli árokparton nőtt a fű. Téptünk belőle néhány kosárral és

jóllakott az egész állatállomány. Júliusban érni kezdett az eper és sárga tarlók nyúltak már a horizontba. Kihajtottam a libákat, a malacokat és este eltelve térhettek nyugovóra.

Régi vágya volt anyámnak, hogy egy hasas kocája legyen.

— Elhajtja az ember a kanhoz s négy hónap múlva már meg is szaporodik — mondogatta mindig. — Csak kis szerencséje legyen az embernek, hatot-hetet is pottyanthat. Esetleg nyolcat is. A kismalacnak mindig jó ára van . . .

Nem nyugodott, míg egyik malacot addig nevelte, hogy alkalmas lett az anyai hivatás betöltésére. Örömmel volt az a nap, amikor elhajtottuk a kanhoz. Utána néhány napig aggodalmasan figyelte.

— Nem bűg az — ujságolta mindenkinek örömmel. — Megfogta elsőre . . . A terhes anyát nem őrizhetik olyan féltő gondossággal, mint ő a disznóval tette. Már azt is eltervezte, hogy a malacok közül kettőt meghagy, szép lassan etetgeti őket, hogy télire legyen hizó. A többieket eladja, mert a pénz is kell.

Így, ilyen jövőt színező tervek között elégedt.

Egy júlisi reggelen kihajtottam a disznót legeltetni. Szokása szerint végigszaladta az összes árokmenti eperfák alját, hogy felhabzsolja a széltől levert vagy éretten lehullott gyümölcsöt. Ezért nagyon haragudtar rá, mert rövid lábaimmal soha sem értem utól. Mire odaérkeztem a fához, ahol lakmározott, már futott is tovább a következőhöz, én pedig kifulladásra, kacskaringós káromkodással utána. Végre nagynehezen megelőztem és fölkapaszkodtam a fára, hogy rázzak neki epret. Meztelen lábszáramon végighasítottak az elszáradt gallyak, rongyos ingemet még cafatosabbá tépték a kiálló, hegyes csontok és a bőromból is szakítottak hozzá egy darabot, de én kikönnyesedett szemmel elkese-redetten ráztam az ágakat és hívogató szavakat kiabáltam a disznó felé:

— Ca, ca, koca! Ide te!

Az pár percre megállt a fa alatt, futtában fölkapott néhány szem epret és már szaladt is át a kocsúton a másik árokpartra. A mohó éhség szédületében észre se vette, hogy éppen akkor robog el az úton veszett csőrömpöléssel egy megvasalt parasztszekér. A kerekek csattogásától nem is hallottam a disznó sikítását, csak azt láttam, hogy fetrengve marad a porban. A kocsis észrevette a szerencsétlenséget, de nem állt meg. Kanem még jobban csapkodta a lovakat.

Úgy szíven markolt a rémület, hogy majdnem leestem a fáról. Magam se tudom, hogy értem földet. Odaszaladtam a disznóhoz. Keserves sivalkodással csúszkált ide-oda az út porában, de nem tudott talpraállni. Hátral folyt belőle a víz, hogy egész sártócsa keletkezett a faránál.

— Mi lesz most ? — döbönt belém a rémület.

Úgy érztem, ronggyá szakad a horizont és összekuszálódik körülöttem minden. Talán itt a végső ítélet ideje, mert ez után már nem következhet semmi borzalom. Kiszakadt belőlem a sírás, de a szakadó könnyek árja most nem könnyített rajtam.

(folytatása következik)

Darvas József